FAKULTETSKANSLIET FÖR SAMHÄLLSVETENSKAP

Fakultetskansliet för samhällsvetenskap
Martin Wiik Johansson
Fakultetssekreterare
031-7863524
martin.wiik.johansson@samfak.gu.se

Socialdepartementet

Göteborgs universitets svar på remiss gällande promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024/30)

Göteborgs universitet vill framföra följande synpunkter på remiss gällande promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024/30):

- **En ny lag löser inte de problem som utredningen tar upp**. Det sociala arbetet med barn, unga och familjer skall bygga på förtroende, tillit och delaktighet. Socialtjänsten behöver istället stärkta förutsättningar för sitt befintliga arbete, och skapa förtroende så att barn, unga och vårdnadshavare kan vara motiverade till en förändring. Tvingande insatser kan få helt motsatt effekt, och medföra att barn, unga och vårdnadshavare istället får en ökad misstro mot socialtjänsten.
- **Utredningens förslag är omständliga och onödigt omfattande utan att vara konkreta.** Texten innehåller upprepningar och saknar en tydlig riktning.
- **Mer tvång riskerar att skada det sociala arbetets grundläggande funktion.** Relationer baserade på förtroende och samarbete kan försvagas om socialtjänsten förväntas arbeta mer med tvingande insatser.
- **Bristande och selektivt kunskapsunderlag**. Utredningen presenterar begränsad statistik och saknar en djupare analys av konsekvenserna av förslagen.
- **Förslaget är kontraproduktivt**. Det kan i praktiken leda till minskad tillit till socialtjänsten och svårigheter att genomföra förebyggande arbete.
- **LVU räcker**. Utredningen för ett otydligt resonemang kring varför nuvarande lagstiftning inte bedöms som tillräcklig. Det finns redan en möjlighet att med stöd av 22§ LVU att besluta om insatser i öppna former, även när inte samtycke finns. Att denna lag inte används lär inte bero på att det saknas möjligheter till tvingande insatser, utan snarare på resurs- och kompetensbrist inom socialtjänsten.

Intentionen att stärka det förebyggande arbetet är god, men detta bör inte ske genom att införa fler inslag av tvång. Socialtjänsten bör ges utrymme att arbeta med förtroende, delaktighet och motivation snarare än administrativa och repressiva åtgärder.

Detta remissvar från Göteborgs universitet har handlagts av Samhällsvetenskapliga fakulteten. Förvaltningshögskolan, Institutionen för socialt arbete, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Psykologiska institutionen samt Statsvetenskapliga institutionen har inbjudits att lämna synpunkter och kommentarer. Synpunkter har inkommit från Institutionen för socialt arbete 2025-02-25 och redovisas i sin helhet nedan.

Remissvar fastställdes av Carl Dahlström, dekan, vid Samhällsvetenskapliga fakulteten 2025-03-17.

Följande är svar från universitetslektorer Therése Wissö, Monica Nordenfors och professor emerita Ingrid Höjer vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet:

Sammanfattning

Vi avstyrker utredningens förslag, med undantag av förslaget om tillfällig föräldrapenning och kostnadsersättning. Vår huvudsakliga invändning är att utredningen saknar en konsekvent analys av problematiken och att förslagen riskerar att försvaga socialtjänstens grundläggande arbetsmetoder. Istället för att introducera en ny lag bör resurser satsas på förebyggande insatser och motivationsarbete, vilket är socialtjänstens egentliga uppdrag. Vidare anser vi att lagförslaget är motsägelsefullt: det beskrivs som en förstärkning av frivilliga insatser, men bygger på element av tvång. Detta riskerar att underminera socialtjänstens förtroende och försämra möjligheterna till ett effektivt och långsiktigt socialt arbete. Den nya socialtjänstlag som planeras att träda i kraft i juli 2025 har som syfte att utöka och förbättra socialtjänstens förebyggande arbete och göra socialtjänsten mera tillgänglig och kunskapsbaserad. Den nya lagens intentioner är att det sociala arbetet med barn, unga och deras familjer skall bygga på delaktighet, förtroende och motivation. Lagen kommer också att göra det möjligt med förebyggande insatser utan biståndsbeslut. En lag som utökar möjligheten till tvingande insatser blir i sammanhanget motsägelsefull.

Vi ser en inkonsekvent syn på evidens i utredningen: för vissa insatser krävs det bevisad effekt, medan för andra åtgärder (som vite) verkar det vara tillräckligt att anta att det kan fungera.

Övergripande synpunkter

En ny lag löser inte de problem som utredningen tar upp.

Det sociala arbetet med barn, unga och familjer skall bygga på förtroende, tillit och delaktighet. Socialtjänsten behöver istället stärkta förutsättningar för sitt befintliga arbete, och skapa förtroende så att barn, unga och vårdnadshavare kan vara motiverade till en förändring. Tvingande insatser kan få helt motsatt effekt, och medföra att barn, unga och vårdnadshavare istället får en ökad misstro mot socialtjänsten.

Utredningens förslag är omständliga och onödigt omfattande utan att vara konkreta. Texten innehåller upprepningar och saknar en tydlig riktning.

Mer tvång riskerar att skada det sociala arbetets grundläggande funktion. Relationer baserade på förtroende och samarbete kan försvagas om socialtjänsten förväntas arbeta mer med tvingande insatser.

Bristande och selektivt kunskapsunderlag. Utredningen presenterar begränsad statistik och saknar en djupare analys av konsekvenserna av förslagen.

Förslaget är kontraproduktivt. Det kan i praktiken leda till minskad tillit till socialtjänsten och svårigheter att genomföra förebyggande arbete.

LVU räcker. Utredningen för ett otydligt resonemang kring varför nuvarande lagstiftning inte bedöms som tillräcklig. Det finns redan en möjlighet att med stöd av 22§ LVU att besluta om insatser i öppna former, även när inte samtycke finns. Att denna lag inte används lär inte bero på att det saknas möjligheter till tvingande insatser, utan snarare på resurs- och kompetensbrist inom socialtjänsten.

Intentionen att stärka det förebyggande arbetet är god, men detta bör inte ske genom att införa fler inslag av tvång. Socialtjänsten bör ges utrymme att arbeta med förtroende, delaktighet och motivation snarare än administrativa och repressiva åtgärder.

Synpunkter på kapitel 11-15

Kap 9: Insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare

I texten framkommer att det saknas statistik över hur många vårdnadshavare som motsätter sig stöd från socialtjänsten. Kommunernas uppskattningar varierar, men det rör sig om en betydande andel. Skälen till att vårdnadshavare tackar nej till insatser är komplexa och omfattar faktorer som psykisk ohälsa, misstro mot socialtjänsten, hedersrelaterad problematik samt språk- och kulturbarriärer. Motivationsarbete tar tid och kräver flexibilitet. Tvingande insatser kan försämra relationen mellan socialtjänsten och familjer och riskerar att minska viljan att ta emot hjälp i framtiden.

Här beskriver utredningen problemet med att vårdnadshavare inte vill ta emot insatser på ett relevant sätt. Problemet finns, och behöver åtgärdas, men inte med tvingande åtgärder. De förslag som framförs kräver att socialsekreterare har en god omdömesförmåga och omfattande kunskap. Om detta redan finns på plats, borde också ett motivationsarbete och förebyggande insatser kunna vara tillämpliga. LIV kan inte ersätta ett sådant arbete.

Kap 10: Insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till barn och unga

Förslaget om en ny lag för insatser i öppna former när samtycke saknas riskerar att bli ineffektivt. Socialtjänsten ska bygga förtroende, men detta kan försvåras om barn och unga upplever att insatser sker under tvång. Det saknas tydliga kriterier för hur insatserna ska beslutas och av vem. Det finns också en risk att den nya lagen ersätter befintliga eftervårdsinsatser för barn som varit placerade på HVB eller SiS. Skälet till att nuvarande

regler om så kallat mellantvång sällan används är oklart. Innan en ny lag införs bör orsakerna till detta utredas närmare.

Kapitel 11 Tillfällig föräldrapenning och kostnadsersättning

Vi ställer oss positiva till förslaget att rätten till tillfällig föräldrapenning ska gälla för deltagande i insatser i öppna former som har beslutats med samtycke enligt Socialtjänstlagen.

Vi instämmer med utredningens bedömning att det finns behov av att underlätta och möjliggöra för föräldrar, och personer som är att likställa med föräldrar, att ta del av insatser i öppna former. Ersättning i form av tillfällig föräldrapenning kan bidra till detta.

Kapitel 12 Uppföljning och kontroll av socialnämndernas beslut

Förslagen bygger på spekulativa resonemang och inte evidens vilket inte borde utgöra tillräcklig grund för att inrätta en ny lag. Mot bakgrund av vår inställning emot inrättandet av en ny lag ställer vi oss kritiska till förslagen.

Kapitel 13 Vite

Det saknas evidens för att vite leder till förbättrad efterlevnad av socialtjänstens beslut. Förslagen om vite utgår från en uppfattning att vårdnadshavare är ovilliga att ta emot insatser och samarbeta då det finns problem kring barn och unga. Denna uppfattning går emot intentionerna i den nya Socialtjänstlagen, och grundar sig heller inte i befintlig forskning. Dessutom finns en risk att vite skapar ytterligare ekonomisk stress för redan utsatta familjer. Istället för vite bör socialtjänsten ges resurser och förutsättningar för att skapa motivation och tilltro till de insatser som socialtjänsten kan erbjuda.

Kapitel 15 Allvarssamtal

Utredningen visar att det finns brist på forskning som stödjer effekten av allvarssamtal.

I Norge har allvarssamtal en mer systematiserad och formaliserad roll, men det saknas tydliga resultat om dess långsiktiga effekter. Att genomföra samtalen skyndsamt är positivt, men det är viktigt att påpeka att den är den individuella bedömningen av hur samtalen skall planeras som är det mest betydelsefulla. Om den unge och/eller vårdnadshavare redan har en god kontakt med en socialsekreterare är det viktigt att det finns tid att planera ett samtal där denna socialsekreterare kan finnas med.

Slutsats

Vi anser att utredningens förslag saknar en tydlig analys av konsekvenserna och bygger på antaganden snarare än evidens. Istället för en ny lag bör resurser satsas på förstärkt motivationsarbete, ökad flexibilitet i socialtjänstens insatser och en bättre förståelse av varför vissa insatser i dag inte fungerar som önskat. En ny lag som omfattar tvingande insatser följer heller inte den nya socialtjänstlagens intentioner. I den nya socialtjänstlagen betonas specifikt att socialtjänsten skall arbeta kunskapsbaserat. Förslaget om LIV saknar i många delar evidensbaserat stöd i forskningen.

Göteborg 2025-02-25
Therese Wissö
Monica Nordenfors
Ingrid Höjer